

IMPACTRAPPORTAGE BRABANTSE BOULES 2022.

Nieuwe vriendschappen dankzij wijktoernooien

Jelle Schoemaker & Tom Naberink

Met medewerking van Sebastiaan de Cocq (More2Win)

November 2022

**HAN_ UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES**

IMPACTRAPPORTAGE BRABANTSE BOULES 2022.

Nieuwe vriendschappen dankzij wijktoernooien

Foto voorkant: EK Petanque

Opdrachtgever: More2Win

More2Win helpt sportbonden, organisatoren, sponsors, clubs en overheden om hun maatschappelijke impact te vergroten.

Auteurs: Jelle Schoemaker & Tom Naberink met medewerking van Sebastiaan de Cocq (More2Win)

Sports & Economics Research Centre (SERC)

HAN University of Applied Sciences (HAN)

Het Sports & Economics Research Centre (SERC) is onderdeel van de Academie Sport & Bewegen van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. SERC is gespecialiseerd in economische impactanalyses, beleidsevaluaties en maatschappelijke kosten en baten van sport en bewegen.

Deze impactrapportage maakt onderdeel uit van het project Sport & Bewegen Impact Wijzer waarin Kenniscentrum Sport en Bewegen samen met de HAN sportorganisaties helpt om hun maatschappelijke waarde te onderzoeken en te vergroten.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
	1.1 Achtergrond project.....	4
	1.2 Structuur van het rapport.....	4
2	AANPAK	5
	2.1 Wat is een impactrapportage?.....	5
	2.2 Impactmodel	5
	2.3 Tijdlijn onderzoek	6
	2.4 Effectmeting	6
	2.5 Maatschappelijke waarde.....	8
	2.6 Onderzoeksgroep	11
3	RESULTATEN	12
	3.1 Deelnemers.....	12
	3.2 Resultaten 1-meting	13
	3.3 Resultaten 2-meting	18
	3.4 Maatschappelijke waarde.....	20
4	CONCLUSIE	23

1 INLEIDING

Eenzaamheid komt steeds vaker voor in onze maatschappij (CBS, 2022). Met name met name ouderen, alleenstaanden en jongeren voelen zich steeds vaker eenzaam. Het lukt hun vaak niet om nieuwe contacten te leggen en deze voor langere tijd te onderhouden. Veel van hen ontwikkelen of ervaren daardoor sociale eenzaamheid, wat van invloed kan zijn op hun lichamelijke en geestelijke gezondheid.

Het EK Petanque 2022 zette zich middels de Brabantse Boules in om eenzaamheid tegen te gaan. Het programma “Brabantse Boules” had als centraal doel: het bevorderen van sociale contacten in de lokale Brabantse wijken en het opbouwen van (nieuwe) vriendschappen, waardoor deelnemers aan het programma zich minder eenzaam gaan voelen. Via wijktoernooien ontmoetten de deelnemers elkaar tijdens wedstrijdjes jeu de boules. Hierdoor konden deelnemers nieuwe contacten leggen en trachtte organisator More2Win deze duurzaam te borgen in de wijken van Brabantse steden.

1.1 Achtergrond project

More2Win helpt sportbonden, organisatoren, sponsors, clubs en overheden om hun maatschappelijke impact te vergroten. Samen met de organisator van het EK Petanque werd daarom in 2021 een pilot in 's-Hertogenbosch georganiseerd waarbij er in verschillende wijken jeu de boules gespeeld werd. Jeu de boules is namelijk een toegankelijke sport die voor vrijwel iedereen te spelen is en waarvoor weinig specifieke training nodig is. Uit de evaluatie van deze pilot bleek dat de wijktoernooien zorgden voor nieuwe contacten en bijdroegen aan het verminderen van eenzaamheid. Vandaar dat het project in 2022 werd opgeschaald naar zes Brabantse gemeenten, namelijk Roosendaal, Eindhoven, Tilburg, Breda, Helmond en 's-Hertogenbosch. In elke stad werden in 4 tot 8 centrale wijken toernooien georganiseerd. In totaal werden er 31 toernooien georganiseerd. Ieder toernooi bestond uit 3 speelronden. Tijdens iedere speelronde heeft elke speler zowel andere medespelers als andere tegenstanders. De beste spelers van iedere wijk speelden nog een finaledag. Winnaars daarvan mochten tot slot deelnemen aan de ultieme finale op de banen van het EK petanque in 's-Hertogenbosch.

1.2 Structuur van het rapport

In het volgende hoofdstuk wordt allereerst de methodiek toegelicht die gebruikt is om de opbrengsten van de Brabantse Boules op te halen. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de belangrijkste opbrengsten beschreven. Tot slot is er een conclusie te vinden in hoofdstuk 4.

2 AANPAK

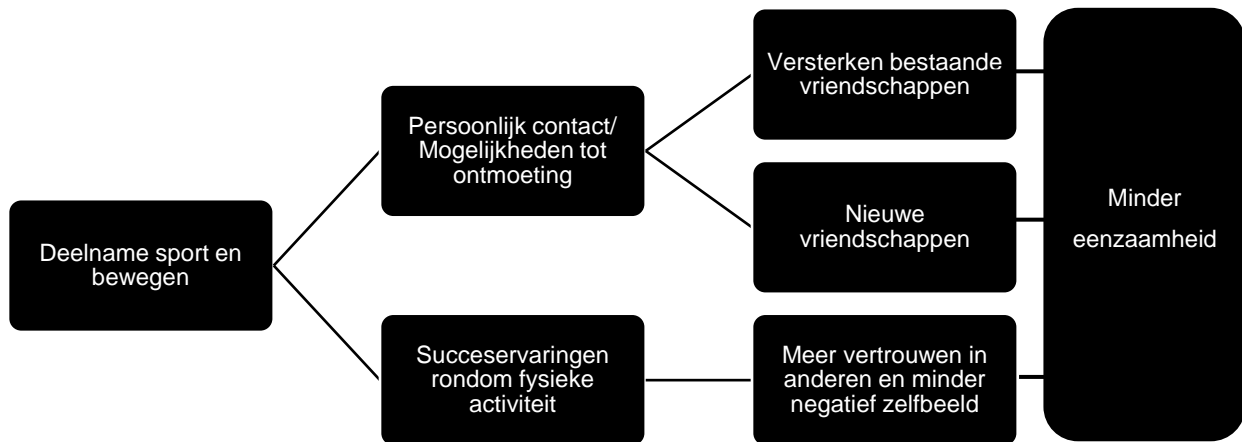
In dit hoofdstuk zal de aanpak van het onderzoek worden toegelicht.

2.1 Wat is een impactrapportage?

Steeds meer (maatschappelijke) organisaties brengen met behulp van een impactrapportage in kaart welke bijdrage ze leveren aan de samenleving. Welke impact dat is, hangt af van het doel dat de organisatie nastreeft of welke effecten investeerders en financiers belangrijk vinden. Veel sportactiviteiten op lokaal niveau hebben doelen die samenhangen eerder samen met bewegen, gezondheid en sociale participatie. Vandaar dat deze impactrapportage zich concentreert op het doel dat de Brabantse Boules heeft en plaatsen we de gerealiseerde impact in de juiste context zodat geleerd kan worden in toekomstige projecten.

2.2 Impactmodel

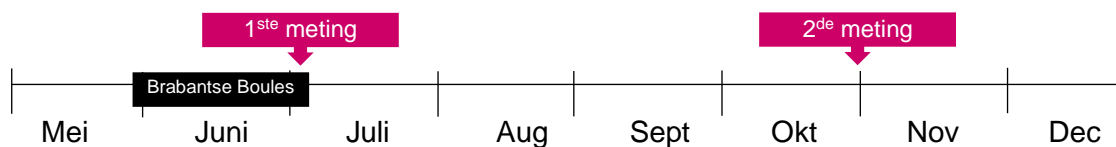
Het doel van Brabantse Boules is om nieuwe vriendschappen bij deelname aan sport- en beweegactiviteiten te realiseren waardoor de deelnemers zich minder eenzaam gaan voelen. Eenzaamheid ontstaat wanneer je zelf ervaart dat je tekortkomt in je verbinding met andere mensen. Dat is dus vooral subjectief. Eenzaamheid kan vele oorzaken hebben. Contacten kunnen veranderen of verloren gaan door omstandigheden waarop je zelf weinig tot geen invloed hebt. Sport en bewegen kunnen bijdragen aan het sociale netwerk door het persoonlijke contact te stimuleren en de mogelijkheid tot de ontmoeting met gelijkgestemden (Pels & Kleinert, 2016). Dit kan leiden tot nieuwe vriendschappen. Interventies die bedoeld zijn om alleen de sociale interactie of sociale vaardigheden te vergroten zijn minder effectief omdat ze de oorzaak van het probleem niet aanpakken. Het meest effectief is om mensen te ontdoen van negatieve gedachten over eigenwaarde en hoe andere mensen je zien (Masi et al., 2010). Sport en bewegen kunnen hier een bijdrage aan leveren doordat ze mensen uitdagen om nieuwe vaardigheden te leren en daarmee potentiële succeservaringen bieden. Vandaar dat het impactmodel rondom eenzaamheid er als volgt uitziet:

Figuur 1. Impactmodel

2.3 Tijdljn onderzoek

Het onderzoek is gedaan op twee momenten (zie figuur 2) rondom de editie van 2022. Tijdens de laatste speeldag van de wijktoernooien in alle gemeenten zijn papieren vragenlijsten afgenomen (zie bijlage B). Na afloop was er de mogelijkheid om een digitale vragenlijst in te vullen. Deze online vragenlijst stond per gemeente twee weken open. In de vragenlijst is gevraagd aan deelnemers of er op een later moment nog contact opgenomen mag worden om een aantal vervolgvragen te stellen. Na 16 weken is de tweede meting uitgezet via een online vragenlijst onder de deelnemers die akkoord hebben gegeven voor deelname aan vervolgonderzoek (zie bijlage C).

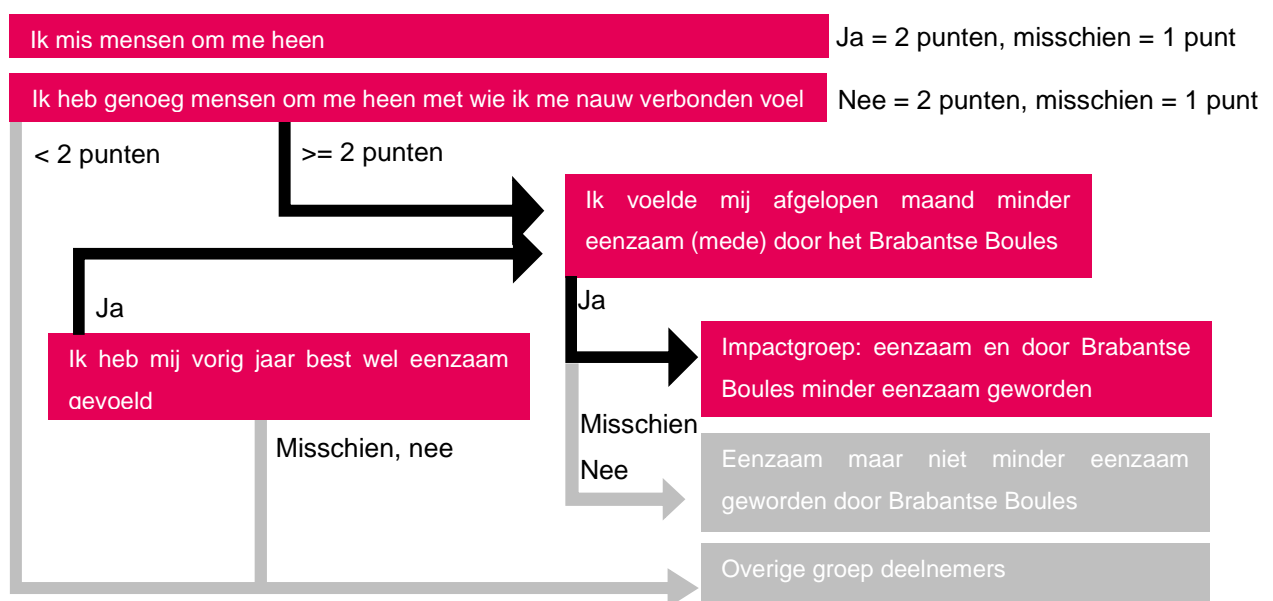

Figuur 2. Tijdljn onderzoek 2022

2.4 Effectmeting

Het meten van eenzaamheid is gebeurd op basis van het eenzaamheidsinstrument van De Jong Gierveld & Van Tilburg (2010). Daarbij hebben we gekeken welke twee stellingenvragen de meeste samenhang hebben met de uitkomst van het eenzaamheidsinstrument. Volgens een factoranalyse van De Jong Gierveld & Van Tilburg (2010) bleek dat het missen van mensen om je heen en het hebben van genoeg mensen om je heen met wie je je nauw verbonden voelt, de

meeste samenhang vertoonde met de uitkomsten van de eenzaamheidsanalyse. In het eenzaamheidsinstrument wordt een indicatie voor de aanwezigheid van eenzaamheid gesignaleerd als minimaal 3 van de 11 punten (27%) worden gescoord. Een score van minimaal 9 of 10 is indicatief voor ernstige eenzaamheid (82%). In de antwoordmogelijkheden weegt daarbij de antwoordcategorie 'min of meer' even zwaar als een 'Ja'. Omdat wij maar twee stellingenvragen hebben, geven we de respondenten die 'Ja' beantwoorden 2 punten en de 'min of meer' categorie 1 punt als hij of zij mensen om zich heen mist (andersom bij de vraag of er genoeg mensen zijn waarmee men zich nauw verbonden voelt). Hierdoor zijn maximaal vier punten te behalen. Bij 3 punten (75%) beschouwen we de respondent ernstig eenzaam en bij 2 punten (50%) is er een indicatie van eenzame gevoelens. Deze classificatie helpt om te bepalen bij wie Brabantse Boules impact heeft gemaakt. De impact wordt vervolgens gemeten via de volgende vraag: "Ik voelde mij afgelopen maand minder eenzaam (mede) door het Brabantse Boules". Op deze vraag kan met 'ja', 'nee' en 'misschien' worden geantwoord. Alleen diegene die 'ja' hebben geantwoord (en gevoelens van eenzaamheid én ernstige eenzaam zijn) zijn meegenomen in de groep waarvoor deelname een impact heeft gehad (zie figuur 3). Daarbij hanteren we één uitzondering. Omdat de meting op de laatste avond van de wijktoernooien plaatsvond, kan het zijn dat het programma van activiteiten de uitkomst van het eenzaamheidsinstrument al hebben beïnvloed. M.a.w. dat deelnemers minder eenzaam zijn gaan voelen. Vandaar dat er ook gevraagd is of deelnemers zich vorig jaar eenzaam hebben gevoeld. Diegene die aangeeft door Brabantse Boules (mede) minder eenzaam te zijn geworden én vorig jaar eenzaam waren, zijn ook toegevoegd aan de impactgroep.

Figuur 3. Bepaling impactgroep

Om erachter te komen via welke mechanisme een bijdrage wordt geleverd aan het verminderen van eenzaamheid, hebben we een aantal indicatoren opgesteld op basis van het impactmodel die gaan over het opdoen van nieuwe contacten/vriendschappen en het verkrijgen van zelfvertrouwen. Verder trachten we de bijdrage van Brabantse Boules aan eenzaamheid ook kwantitatief vast te stellen. Vriendschappen zijn lastig te definiëren, waardoor we ervoor gekozen hebben om door te vragen naar hoeveel nieuwe mensen men heeft leren kennen door de activiteiten en hoeveel van deze mensen na zestien weken nog gezien of mee afgesproken wordt. Dit wordt gedaan in de tweede meting waarbij ook vragen over frequentie en lidmaatschap van een vereniging zijn toegevoegd.

2.5 Maatschappelijke waarde

Omdat Brabantse Boules zich ten doel heeft gesteld om nieuwe vriendschappen te bewerkstelligen om daarmee eenzaamheid terug te dringen, kiezen wij ervoor om op basis van deze sociale impact de maatschappelijke opbrengsten te berekenen. Dat doen wij op basis van twee methoden die beide een andere aanpak kennen.

2.5.1 Impact sociaal contact op gezondheid

Gezonde levensjaren is een maatstaf die de fysieke en mentale gezondheid van mensen in tijdsduur en kwaliteit van leven combineert in één enkel getal. Dit wordt gedaan omdat langer leven gepaard kan gaan met een langdurig verlies aan kwaliteit van leven. In de gezondheid economische literatuur worden dit de Quality Adjusted Life Years (QALY) genoemd. Dit zijn het aantal opgetelde volledige jaren in goede gezondheid die toegevoegd worden door een behandeling. De behandeling kan ook bestaan uit een project of interventie, zoals Brabantse Boules. QALY's worden gebruikt om af te wegen of de hoeveelheid gezondheid die wordt opgebracht in verhouding staat tot de kosten, zodat een goede afweging gemaakt kan worden. Met andere woorden, is de behandeling, project of interventie het maatschappelijk gezien waard om ingezet te worden.

De bijdrage van sociale contacten aan gezonde levensjaren (QALYs) wordt gebaseerd op Zweeds longitudinaal onderzoek naar eenzaamheid bij ouderen tussen de 60 en 96 jaar (n=1.402). Daaruit blijkt dat diegene die eenzaam zijn significant vaker aangegeven een tekort te hebben aan sociaal contact t.o.v. diegene die niet eenzaam zijn (Taube et al, 2013). Verder laat het onderzoek zien dat bij eenzamen de gezondheid lager ligt (EQ 5D utility score $m=0,64$ $sd=0,27$ t.o.v. $m=0,78$ $sd=0,21$). Het onderzoek corrigeert niet voor achtergrondkenmerken en

mogelijk is er ook sprake van een omgekeerd verband; door minder gezondheid word je eenzamer. Vandaar dat we de resultaten van een andere interventie erbij pakken waarbij vrijwilligers bezoekjes brachten aan eenzame ouderen die weduwe waren. Hieruit bleek dat 10-12 vrijwilligersbezoeken door één vrijwilliger zorgde voor een verbetering van 0,031 QALY per jaar ten opzichte van de controlegroep (Onrust et al., 2008). De omvang van de onderzoeksgroep is erg klein waardoor de resultaten niet significant werden na het corrigeren van achtergrondvariabelen.

Om overschatting te voorkomen en omdat iemand naast Brabantse Boules ook door andere projecten minder eenzaam zou kunnen worden, gaan we uit van 20% van dit effect (0,0065 QALY) per sociaal contact. Onder deze aanname zou iemand, die aangeeft door Brabantse Boules minder eenzaam te zijn, bij regelmatig contact met vijf deelnemers 0,031 QALY per jaar realiseren. Dit is dezelfde uitkomst als in de onderzochte interventie van Onrust et al. (2008) waar 10-12 bezoeken werden gedaan. Met regelmatig contact bedoelen we dus minimaal 2 bezoeken per sociaal contact (5 personen keer 2 bezoeken is 10 bezoeken). Uit het onderzoek blijkt dat het aantal bezoeken per nieuw contact hoger ligt.

Met behulp van deze aannames kunnen we de gezondheidsbijdrage van Brabantse Boules aan de maatschappij duiden. Dat doen we door er een monetaire waarde aan te hangen. Dat wil zeggen dat we een niet-financiële uitkomst (gezonde levensjaren) waarderen met een geldbedrag om daarmee de betekenis en de waarde voor de samenleving duidelijk te maken. Een goede gezondheid is waardevol, zowel voor het individu als voor de maatschappij als geheel. Gezondheid is een bron van geluk, maar maakt het mogelijk een inkomen te verdienen maar ook kunnen gezonde mensen mantelzorg verlenen, aan minder gezonde familieleden en vrienden.

De Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) en Zorginstituut Nederland (NZI) beschouwen 80.000 euro als referentiewaarde voor het maximale bedrag dat per QALY aan een nieuwe behandeling mag worden besteed. Zorginterventies die 20.000 euro per QALY (of minder) kosten worden dan ook als kosteneffectief beschouwd (Raad voor de Volksgezondheid en Zorg, 2006; Zorginstituut Nederland, 2019). Een tussenweg is om het gemiddelde van deze bedragen te nemen, 50.000 euro per QALY. Dit is een waarde die overeenkomt met de onderbouwde waardering van verschillende gezondheidseconomische onderzoekers (zie o.a.

Pomp, 2010) en beschouwd wordt als robuust kengetal bij maatschappelijke kosten en batenanalyses in het sociaal domein (Koopmans et al., 2016).

2.5.2 Impact minder eenzaamheid op welzijn en levensgeluk

De bijdrage van eenzaamheid op gezondheid gaat door het gebruik van de QALYs over het ontbreken van fysieke en mentale ziekten en klachten. Dit is slechts een deel van het effect dat eenzaamheid heeft. Vandaar dat we nog een andere methode erbij pakken dat nog niet eerder in Nederland op deze manier is toegepast. Dit wordt de Income Compensation Variation Approach (ICVA) genoemd. Hierin wordt vergeleken wat het effect is van eenzaamheid op levensgeluk ('life satisfaction') en dit vergeleken met eenzelfde stijging op levensgeluk veroorzaakt door extra inkomen. Hierdoor is het mogelijk om de maatschappelijke opbrengst die we als samenleving realiseren te waarderen met een geldbedrag¹. Net als bij de vorige methode doen we dit om een (kleine) verandering of uitkomst beter op waarde te kunnen schatten en betekenis geven voor beleidsimplicaties.

De ICVA methode is sterk afhankelijk van het effect dat inkomen heeft op ons levensgeluk. Dit is immers onze referentiemaat. Daarover is helaas nog veel discussie. Het is voor de wetenschap lastig om vast te stellen wat er gebeurt met iemands levensgeluk als we iemand een geldbedrag geven. Onderzoekers in Engeland gebruiken opbrengsten uit loterij deelname om daar beter zicht op te krijgen (Fujiwara, 2013). De uitkomsten van dit onderzoek gebruiken we ook voor Nederland, omdat we verwachten dat het effect min of meer gelijk zal zijn.

Het effect van een verandering in de frequentie van eenzaamheid halen we ook uit een Engels onderzoek (Peytrignet, Garforth-Bles & Keohane, 2020). Daarin werd gekeken wat het verschil in levensgeluk is voor de categorieën 'nooit', 'bijna nooit', 'wel eens een keer', 'af en toe' en 'vaak/altijd' eenzaam. Daarin is gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken die veelal samenhangen met levensgeluk. Met uitzondering van vaak/altijd eenzaam, heeft een verschuiving van categorieën een effect tussen de 0,44 en 0,70 punten op een schaal van 0-10. Dit effect is volgens de Engelse onderzoekers groter dan werkloosheid (0,33) maar minder groot dan langdurige ziekte (1,03). Met de formule in bijlage A gebruiken we deze uitkomsten en het gemiddelde Nederlandse huishoudinkomen om de compensatie voor levensgeluk te berekenen. Het resultaat is dat elk punt stijging van levensgeluk neerkomt op een inkomen van

¹ In Engeland is deze methode al opgenomen in UK Treasury Greenbook om maatschappelijke effecten van beleid op deze manier te evalueren.

20.200 euro. Met andere woorden, als je een grote groep willekeurige personen in Nederland 20.200 euro geeft zal het gemiddelde levensgeluk met 1 punt stijgen (op schaal van 0-10). Een verschuiving van eenzaamheid-frequentie zal daarmee gepaard gaan met een toename van levenskwaliteit dat vergelijkbaar is met een inkomensstijging van 7.900 euro ($0,44 \times 20.200$ euro).

2.6 Onderzoekgroep

In totaal hebben 241 deelnemers zich vooraf ingeschreven voor de wijktoernooien in alle gemeenten. Tijdens de wijktoernooien konden andere deelnemers c.q. voorbijgangers ook nog vrij inlopen en ter plekke meedoen. Hierdoor hebben we geen definitief beeld van het totale aantal deelnemers, maar uit de praktijk blijkt dat er tijdens de wijktoernooien extra bezoekers zijn aangesloten en hebben meegespeeld. Als elk wijktoernooi gemiddeld 2 deelnemers extra heeft, komen we uit op 60 extra deelnemers. Volgens de organisatie is dit een conservatieve schatting en hebben er mogelijk nog meer deelnemers aangesloten. Voor deze impactrapportage gaan we uit van 300 unieke deelnemers. In totaal hebben 146 respondenten (48%) vanuit alle deelnemende gemeenten de eerste vragenlijst ingevuld. Deze waren afkomstig uit: Breda (N=18), Eindhoven (N=31), Helmond (N=10), Roosendaal (N=28), 's-Hertogenbosch (N=35) en Tilburg (N=24). Bijna de helft van de respondenten (n=67) heeft aangegeven dat ze mee wilde doen aan de tweede meting. Er waren 51 emailadressen die goed functioneerden en daarvan hebben 38 respondenten meegedaan aan de tweede meting. De uitkomsten vormen daarom een indicatie van de lange termijn effecten.

3 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden eerst de deelnemers aan Brabantse Boules beschreven op basis van een aantal kenmerken. Vervolgens worden de resultaten uit de eerste en tweede meting toegelicht. Tot slot berekenen we op twee manieren de maatschappelijke waarde van Brabantse Boules.

3.1 Deelnemers

De respondenten uit de eerste meting kwamen uit alle zes deelnemende gemeenten. Op basis van de inschrijvingen per gemeenten zien we dat Eindhoven en Tilburg oververtegenwoordigd zijn in de steekproef en dat Helmond en Breda ondervertegenwoordigd zijn in onze eerste meting. Bij de tweede meting zijn vooral 's-Hertogenbosch en Tilburg oververtegenwoordigd en hebben we geen respons uit Helmond en weinig respons uit Roosendaal en Breda (zie tabel 1). Het aantal keer dat men mee heeft meegedaan aan Brabantse Boules is redelijk gelijk verdeeld. Bij de eerste meting had bijna een derde van de respondenten alle vier de keren meegedaan. Bij de tweede meting lag dit aanmerkelijk lager.

Tabel 1. Deelname respondenten

	1-meting		2-meting	
	n	%	n	%
S-Hertogenbosch (20% deelnemers)	35	24%	14	37%
Eindhoven (11% deelnemers)	31	21%	7	18%
Roosendaal (17% deelnemers)	28	19%	3	8%
Tilburg (24% deelnemers)	24	16%	11	29%
Breda (15% deelnemers)	18	12%	3	8%
Helmond (13% deelnemers)	10	7%	0	0%
1 keer meegedaan	23	16%	8	21%
2 keer meegedaan	42	29%	11	29%
3 keer meegedaan	35	24%	13	34%
4 keer meegedaan	46	32%	6	16%

De jongste respondent was 25 jaar oud en de oudste is 90 jaar oud. De gemiddelde leeftijd lag bij zowel de eerste als de tweede meting rond de 70 jaar. Een kwart van de respondenten was jonger dan 65 jaar (zie tabel 2). Twee-derde van de respondenten was een man. Ruim 60% is

getrouwd of in een relatie bij zowel de eerste als de tweede meting. Een kwart van de respondenten is alleenstaand en ongeveer 10% is weduwe.

Tabel 2. Kenmerken respondenten

	1-meting		2-meting	
	n	%	n	%
Onder 65 jaar	41	28%	8	21%
65-75 jaar	66	45%	22	58%
Boven 75 jaar	39	27%	8	21%
Gemiddelde leeftijd	69,8		70,7	
Man	94	64%	25	66%
Vrouw	52	36%	13	34%
Getrouwd of in een relatie	95	65%	24	63%
Alleenstaand	33	23%	11	29%
Weduwe en niet in een relatie	18	12%	3	8%

Op basis van het eenzaamheidsinstrument van De Jong Gierveld & Van Tilburg (2010) kunnen we vaststellen dat 8% van de respondenten ernstig eenzaamheid is en nog eens 20% indicatie van eenzaamheid heeft (zie tabel 3). Bij de tweede meting was deze doelgroep minder vertegenwoordigd in de dataset.

Tabel 3 Gevoelens van eenzaamheid bij de deelnemers

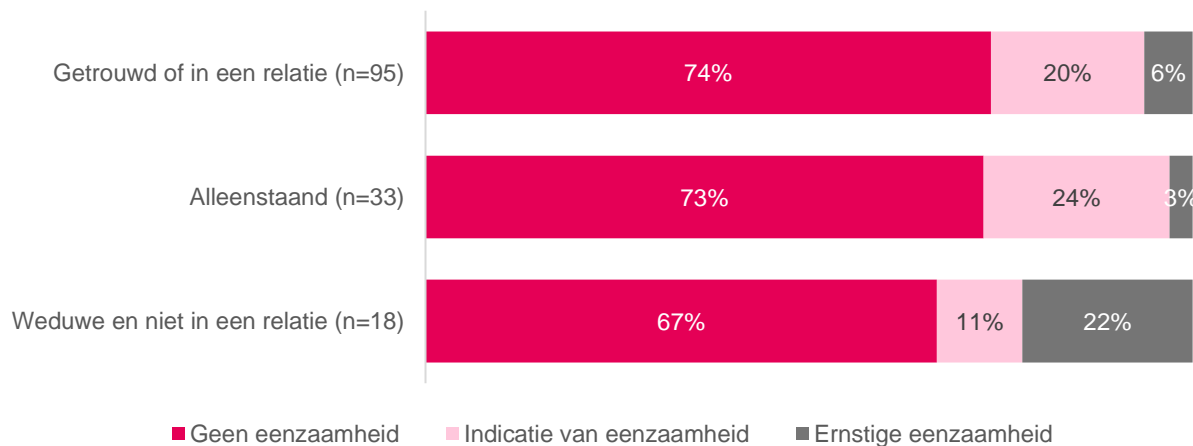
	1-meting		2-meting*	
	n	%	n	%
Geen eenzaamheid	106	73%	32	84%
Indicatie van eenzaamheid	29	20%	4	11%
Ernstige eenzaamheid	11	8%	2	5%

* Deze resultaten uit de tweede meting zijn niet een nieuwe meting van eenzaamheid zelf maar de respondenten die bij de eerste meting aangaven dat ze mensen om zich heen miste of onvoldoende mensen hadden met wie ze nauw verbonden voelen.

3.2 Resultaten 1-meting

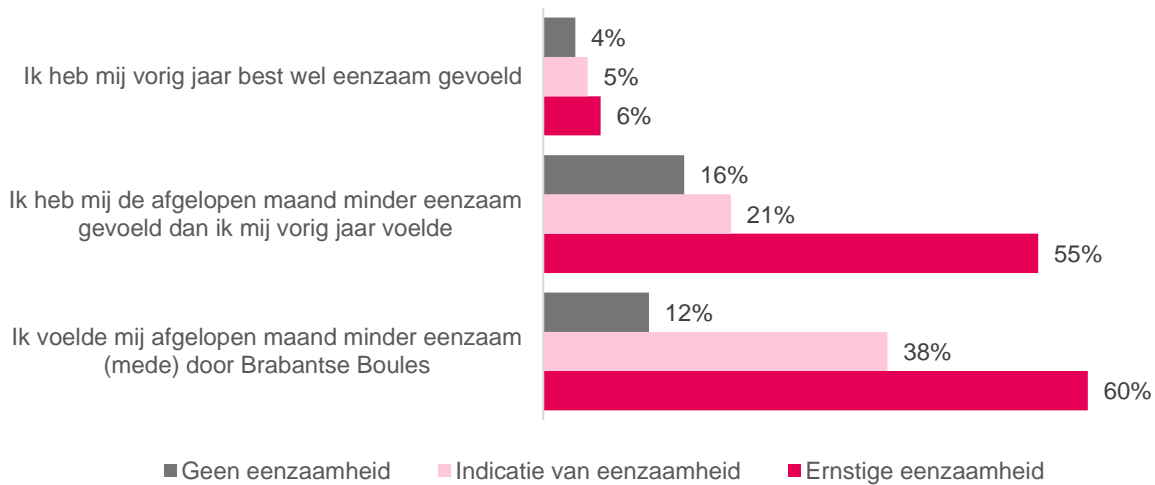
Van de respondenten heeft 28% te maken met gevoelens van eenzaamheid (zie tabel 3). Er lijkt geen duidelijke samenhang te zijn met leeftijd, maar wel met geslacht en burgerlijke status.

Deelnemende mannen hebben vaker gevoelens van eenzaamheid dan vrouwen (30% tegenover 23%). Deelnemers die weduwe zijn en niet in een relatie zitten, zijn vaker eenzaam dan de andere deelnemers (zie figuur 4).

Figuur 4. Burgerlijke status en gevoelens van eenzaamheid

De stellingen met betrekking tot eenzaamheid laten zien dat respondenten met een indicatie van eenzaamheid of ernstig eenzaamheid vaker aangeven dat ze de afgelopen maand minder eenzaam te hebben gevoeld en dat Brabantse Boules daar (mede) een rol in heeft gehad. Opvallend is dat een klein gedeelte van de respondenten die geen gevoelens van eenzaamheid hebben, aangeven dat ze zich de afgelopen maand minder eenzaam zijn gaan voelen (zie figuur 5). Mogelijk komt dit omdat eenzaamheid pas na afloop van Brabantse Boules is gemeten. Het is mogelijk dat daardoor de gevoelens van eenzaamheid zijn verdwenen. Verder valt op dat maar een heel klein deel van de respondenten aangeeft dat ze zich vorig jaar best wel eenzaam hebben gevoeld. Wanneer je de andere resultaten bekijkt had je dit hoger verwacht. Mogelijk komt dit doordat de vraag wellicht als zwaar eenzaam wordt geïnterpreteerd, met een negatieve bijklank. Waardoor men het lastig vindt dat van zichzelf te zeggen of het minder ernstig is als dat de stelling doet klinken.

Figuur 5. Stellingen met betrekking tot eenzaamheid en Brabantse Boules, percentages respondenten die 'Ja' hebben geantwoord op de stelling.

Doorvertaald naar alle 300 deelnemers zouden we kunnen stellen dat Brabantse Boules bij 14 mensen met ernstige eenzaamheid een bijdrage heeft geleverd aan het terugdringen van eenzaamheid. Bij 23 mensen met een indicatie van eenzaamheid is dit ook het geval. Bij diegene die geen gevoelens van eenzaamheid hebben, nemen we de 4% dat aangeeft zich vorig jaar best wel eenzaam te hebben gevoeld. Dit om overschatting van de bijdrage te voorkomen. In totaal komen we daarmee uit op 44 deelnemers (afgerond 15%) waaraan Brabantse Boules een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het terugdringen van eenzaamheid (Tabel 4). Dit beschouwen we als de impactgroep (zie figuur 3).

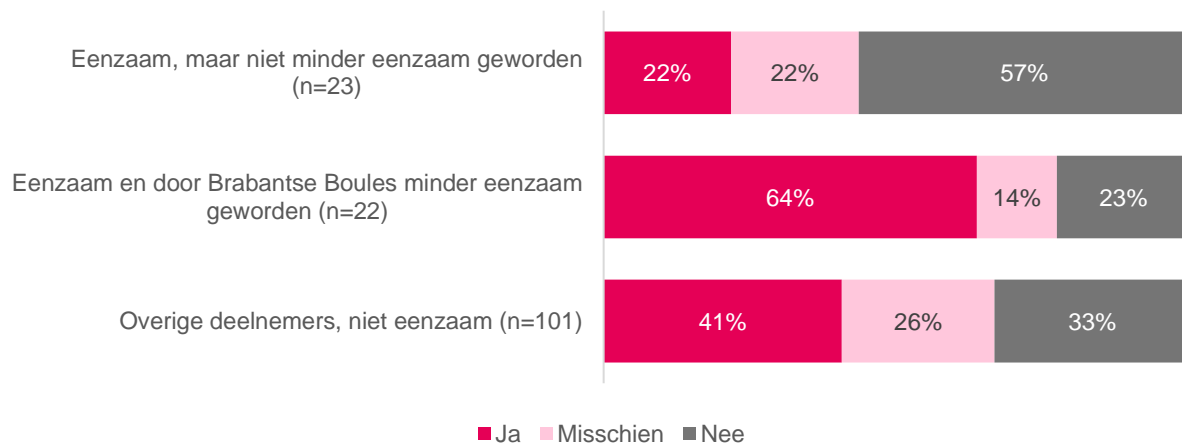
Tabel 4. Schatting omvang impactgroep

	Geen eenzaamheid	Indicatie van eenzaamheid	Ernstige eenzaamheid	Totaal
Aantal deelnemers	218	60	23	300
Ik voelde mij afgelopen maand minder eenzaam (mede) door Brabantse Boules	4%*	38%	60%	(15%)
Aantal dat minder eenzaam is geworden	8	23	14	44

** In plaats van de 12% van de deelnemers zonder eenzaamheid die aangeven minder eenzaam te zijn geworden, nemen we de 4% die aangaf dat ze zich vorig jaar best wel eenzaam hebben gevoeld, om overschatting te voorkomen (zie figuur 5).*

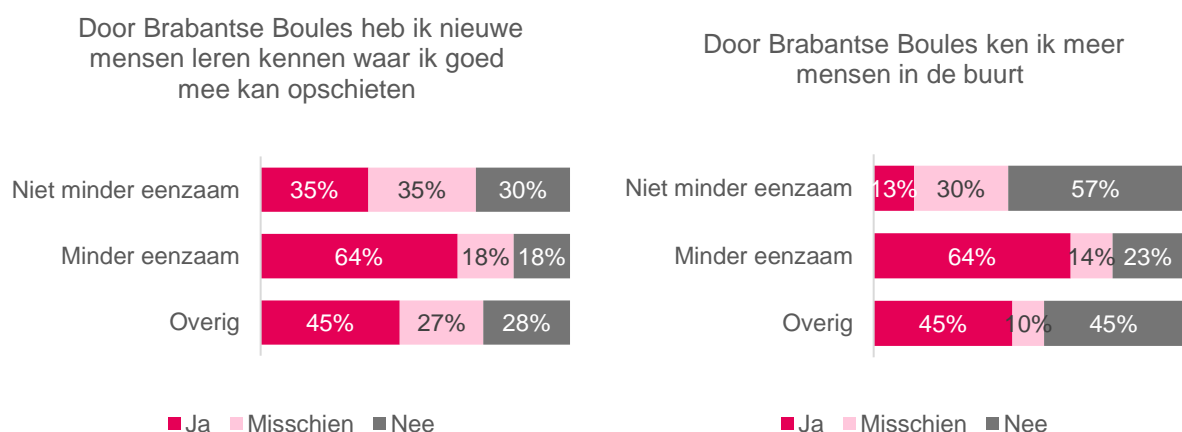
Om meer inzicht te krijgen in het mechanisme dat zorgt voor minder eenzaamheid, zijn er vragen gesteld over het opdoen van nieuwe contacten en het verkrijgen van meer

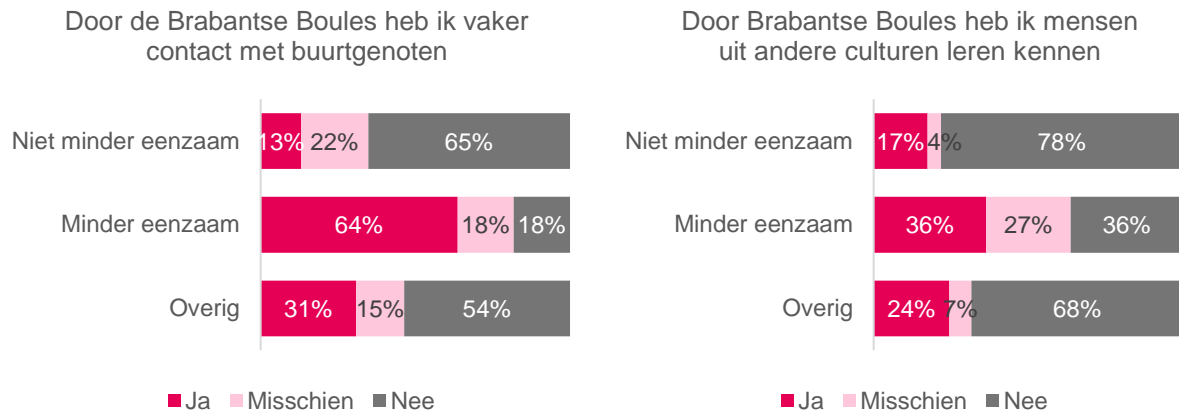
zelfvertrouwen in de omvang met anderen. Uit de antwoorden blijkt dat twee op de vijf deelnemers nieuwe vrienden heeft gemaakt tijdens Brabantse Boules. Voor de impactgroep ligt dit aanmerkelijk hoger (zie figuur 6).

Figuur 6. Antwoorden stellingsvraag: Ik heb nieuwe vrienden gemaakt tijdens Brabantse Boules

Het opdoen van nieuwe contacten resulteert niet meteen in nieuwe vriendschappen. Vandaar dat ook gekeken is naar andere vormen van contact. Opvallend is dat de impactgroep vaker aangeeft meer mensen (in de buurt en uit andere culturen) hebben leren kennen (waarmee ze goed kunnen opschieten). De groep die ook gevoelens van eenzaamheid heeft maar waarbij Brabantse Boules geen bijdrage leverde aan het minder eenzaam worden, heeft ook aanmerkelijk minder vaak contact gemaakt (Figuur 7).

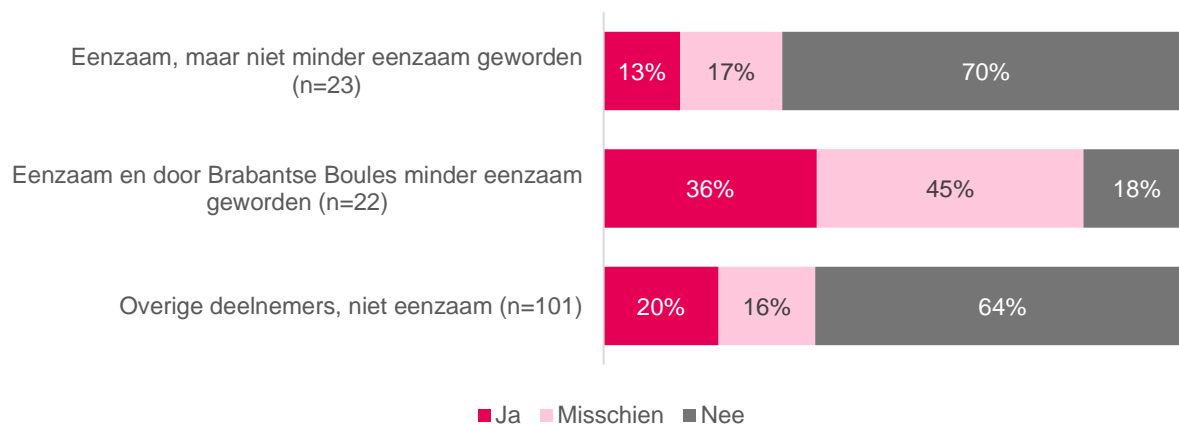

Figuur 7. Stellingsvragen over contact tijdens Brabantse Boules

Gemiddeld genomen geven niet eenzame deelnemers aan dat ze 6,4 nieuwe contacten hebben opgedaan tijdens Brabantse Boules. Voor de impactgroep die minder eenzaam is geworden ligt dit met gemiddeld 10 nieuwe contacten aanmerkelijk hoger. Doorvertaald naar alle deelnemers zijn hiermee er in totaal 434 nieuwe contacten ontstaan bij deelnemers met eenzame gevoelens en die aangeven minder eenzaam te zijn geworden.

De deelnemers uit de impactgroep geven vaker aan dat ze meer zelfvertrouwen hebben gekregen om nieuwe contacten aan te gaan. Dit betrof ruim één derde van de impactgroep. Voor de andere deelnemers lag dit op ongeveer tussen de tien en twintig procent (zie figuur 8).

Figuur 8. Antwoorden stelling "Door Brabantse Boules heb ik meer zelfvertrouwen om (nieuwe) sociale contacten aan te gaan"

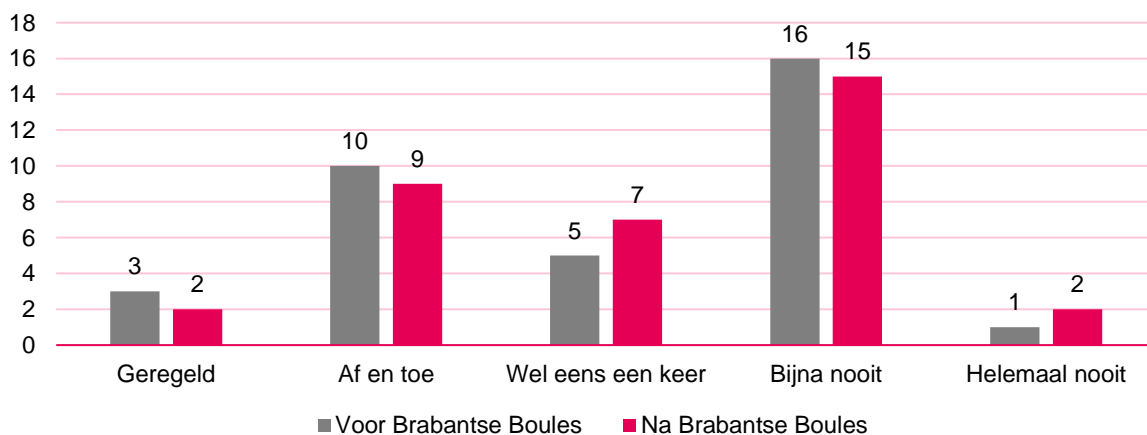
3.3 Resultaten 2-meting

In de eerste meting stelde we vast dat 15% van de deelnemers gevoelens van eenzaamheid heeft en dat Brabantse Boules daar een belangrijke bijdrage aan het terugdringen ervan heeft geleverd. Bij 16% van de deelnemers met eenzame gevoelens en 69% zonder eenzame gevoelens is er geen bijdrage geweest. Dezelfde verhouding zien we grotendeels terug in de tweede meting (zie tabel 5). Er zijn vijf respondenten voor wie Brabantse Boules een bijdrage heeft geleverd aan eenzaamheid (uit de impactgroep). Dat is te weinig om betrouwbare schattingen te doen voor de 44 deelnemers die we denken dat het project een belangrijke impact heeft gehad. Vandaar dat we de volgende resultaten voor alle 38 respondenten uit de tweede meting presenteren. Waar gepast, zullen we toelichten hoe de uitkomsten voor deze vijf specifieke deelnemers eruit zag.

Tabel 5. Respons tweede meting

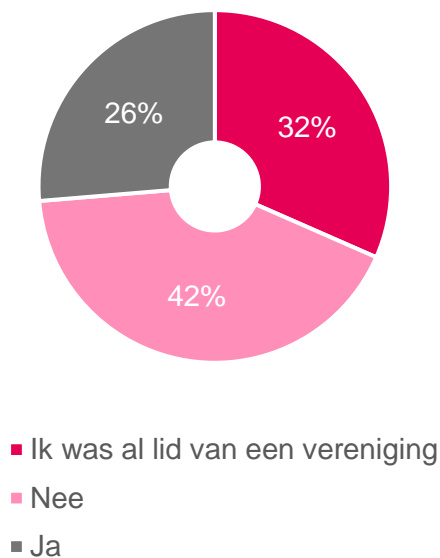
	1-meting		2-meting	
	n	%	n	%
Eenzaam, maar niet minder eenzaam geworden	23	16%	3	8%
Eenzaam en door Brabantse Boules minder eenzaam geworden	22	15%	5	13%
Overige deelnemers, niet eenzaam	101	69%	30	79%

In de tweede meting is gevraagd hoe vaak men zich eenzaam voelt. Daaruit blijkt dat er een kleine verschuiving heeft plaatsgevonden door Brabantse Boules van ‘geregeld’ en ‘af en toe’ naar ‘wel eens een keer’. Er is ook een kleine verschuiving van ‘bijna nooit’ naar ‘helemaal nooit’ (zie figuur 9). In totaal gaat het hier om 3 van de 35 respondenten (9%) waarvan één respondent uit de groep die door Brabantse Boules aangeeft minder eenzaam te zijn.

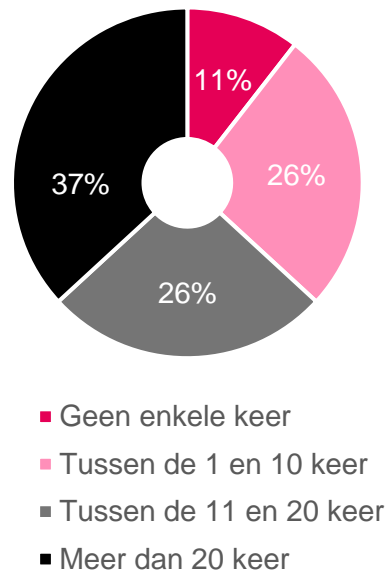

Figuur 9. Antwoorden frequentie-vraag: Hoe vaak voelt u zich eenzaam?

Uit figuur 10 is af te lezen dat bijna een derde van de deelnemers al lid was van een boules of petanque vereniging. Een kwart van de deelnemers (n=10) is door Brabantse Boules lid geworden. Hieronder is ook één iemand (1 uit 5) met eenzaam gevoelens die door Brabantse Boules ook aangeeft minder eenzaam te zijn geworden (impactgroep).

Figuur 10. Antwoorden vraag: Bent u lid geworden van een Boules of Petanque vereniging door Brabantse Boules?

Figuur 11. Antwoorden vraag: Hoe vaak hebt u na afloop van Brabantse Boules, Boules/petanque gespeeld?

In de zestien weken tussen Brabantse Boules en de tweede meting hebben de deelnemers gemiddeld 14 keer boules of petanque gespeeld. Voor diegene die minder eenzaam is geworden ligt dit op 16 keer (gemiddeld 1x per week). Elf procent heeft het spel helemaal niet meer beoefend en 37% van de deelnemers meer dan 19 keer (zie figuur 11).

Uit de eerste meting kwam naar voren dat men gemiddeld 7 nieuwe mensen heeft leren kennen tijdens Brabantse Boules. Voor de deelnemers uit de impactgroep lag dit zelfs op 10 nieuwe mensen (zie paragraaf 3.2). Uit de tweede meting komt naar voren dat men gemiddeld meer dan de helft van deze nieuwe mensen na Brabantse Boules nog heeft gezien na afloop (Tabel 6). Met gemiddeld bijna 3 mensen is gemiddeld 4 keer afgesproken (in de tussentijdse 16 weken). Voor de mensen die minder eenzaam zijn geworden gold dit in gelijke mate als de hele steekproef. Daarmee zijn in de eerste vier maanden na Brabantse Boules nog zo'n 126 nieuwe contacten (44 personen keer 2,9 personen) en 504 extra contactmomenten (126 nieuwe contacten keer 4 afspraken) gerealiseerd bij de impactgroep. Voor de rest van de deelnemers

leiden deze resultaten tot een schatting van nog eens 3.000 momenten waarin deelnemers met hun nieuwe contacten hebben afgesproken.

Tabel 6. Contact na afloop Brabantse Boules

	Gemiddeld aantal mensen	Totaal voor impactgroep	Totaal voor rest van de deelnemers
Hoeveel van de mensen die u tijdens Brabantse Boules hebt leren kennen, heeft u na afloop nog gezien (bijv. op straat of in het voorbijgaan)?	4,3	188	1.095
Hoeveel van de mensen die u tijdens Brabantse Boules hebt leren kennen, heeft u na afloop nog mee afgesproken?	2,9	126	732
Hoe vaak heeft u met deze mensen afgesproken	4,0	504	3.000

3.4 Maatschappelijke waarde

Uit de voorgaande paragrafen komt naar voren dat een selectie van de deelnemers eenzaam gevoelens heeft die minder zijn geworden door deelname aan Brabantse Boules. Bovendien zijn er zestien weken na afloop nog altijd nieuwe contacten (nieuwe vriendschappen) die in stand worden gehouden en zijn er mensen lid geworden van een petanque vereniging.

De maatschappelijke waarde van Brabantse Boules wordt berekend aan de hand van twee methoden. In de eerste methode wordt gekeken naar de waarde en betekenis dat sociaal contact heeft op onze gezondheid, als in het ontbreken van ziekten. In de tweede methode wordt breder gekeken naar de waarde op ons welzijn en levensgeluk. Beide methoden kunnen niet bij elkaar opgeteld worden omdat ze elkaar gedeeltelijk overlappen. Gezondheid is een belangrijke component van welzijn en geluk. Uitgebreidere beschrijving van de aanpak is te vinden in de methode.

3.4.1 Impact op gezondheid

Onder de 300 deelnemers hebben we in de voorgaande paragrafen 44 deelnemers (afgerond 15%) geïdentificeerd die te maken hadden met eenzaam gevoelens en waarbij wordt aangegeven dat Brabantse Boules heeft bijgedragen aan het terugdringen ervan. Deze impactgroep heeft gemiddeld 10 nieuwe mensen leren kennen en zestien weken na afloop wordt gemiddeld met 3 van hen nog gemiddeld 4 keer afgesproken. Uit eerder onderzoek blijkt dat sociaal contact bij kan dragen aan de gezondheid. Dit wordt voorzichtig geschat op 0,006

QALY per structureel sociaal contact (zie methode voor de uitleg van deze voorzichtige schatting). Daarmee heeft het Brabantse Boules zo'n 0,8 QALY aan de levens van deze 44 deelnemers toegevoegd. Dat is 0,02 QALY per persoon. Omdat gezondheid een groot maatschappelijk goed is en bijdraagt aan onze kwaliteit van leven, hanteren we een waarde van 50.000 euro per volledig gezond levensjaar dat wordt gerealiseerd. Dit is gebruikelijk bij het waarderen van de opbrengsten in de zorg en het gezondheidsveld. We kunnen op basis hiervan concluderen dat de gezondheidswaarde van Brabantse Boules ongeveer 39.000 euro waard is voor onze samenleving omdat een kleine, maar kwetsbare groep meer in contact is gekomen met anderen (Tabel 7).

Tabel 7. Berekening toegevoegde levensjaren in goede gezondheid door minder eenzaamheid

	Uitkomstmaten
Aantal deelnemers Brabantse Boules	300
Deel met eenzame gevoelens die gereduceerd zijn door het project	15%
Gemiddeld aantal nieuwe contacten waarmee ook na afloop contact wordt onderhouden per persoon	2,9
Hoeveelheid extra sociaal contacten na afloop (eerste 4 maanden)	130,5
Bijdrage aan gezonde levensjaren per extra sociaal contact (in QALY)	0,006
Gewonnen levensjaren dankzij extra sociaal contact (in QALY) op jaarbasis (130,5 * 0,006)	0,783
Waarde per gezonde levensjaar	€ 50.000
Waarde van toegevoegde gezonde levensjaren door extra sociaal contact (0,783 * 50.000 euro)	€ 39.000

3.4.2 Impact op welzijn en levensgeluk

Bij de berekening van de waarde die de impact van Brabantse Boules op het welzijn en levensgeluk van de deelnemers heeft gehad gaan we uit van dezelfde 44 deelnemers die gevoelens van eenzaamheid hebben en aangeven door deelname minder eenzaam te zijn geworden. Uit de tweede meting bleek dat de verschuivingen van aantal keer dat men eenzaam was, beperkt was. Minder eenzaam voelen betekent daarmee niet dat je niet meer eenzaam bent. We zien een verschuiving van frequentie-categorie bij ongeveer 10% van alle deelnemers uit de tweede meting. Om overschatting te voorkomen gebruiken we deze 10% alleen op diegene die aangeeft door Brabantse Boules minder eenzaam te zijn geworden. Het gaat dus concreet om 4,5 deelnemer dat verschoven is van 'regelmatig' of 'af en toe' eenzaam naar 'wel eens een keer'. Deze verschuiving is in een Engels onderzoek vergeleken met veranderingen in levensgeluk (*life satisfaction*). Daaruit komt naar voren dat een verschuiving naar vaker eenzaam zijn, samenhangt met 0,6 punt lager levensgeluk (op een schaal van 0 tot 10). In de

tweede meting hebben we aan de deelnemers gevraagd of ze hun levensgeluk op dezelfde schaal een cijfer wilden geven. De zeven personen met eenzame gevoelens geven een volle punt lager dan de 28 deelnemers zonder eenzame gevoelens (6,8 tegenover 7,8). De omvang van de steekproef laat het echter niet toe om hier verdere analyses mee te doen.

We zouden dus kunnen stellen dat de naar schatting 4,5 deelnemers die minder vaak eenzaam zijn door Brabantse Boules waarschijnlijk ook een toename heeft van minimaal 0,44 punt levensgeluk hebben gehad door hun deelname². Deze toename van welzijn en levensgeluk is in financiële termen 8.900 euro per persoon waard, omdat het vergeleken wordt met eenzelfde stijging dat inkomen zou realiseren (zie methode en toelichting in de bijlage). Door het project Brabantse Boules is daarmee zo'n 40.000 euro aan impact gerealiseerd op het gebied van welzijn en levensgeluk (Tabel 8). Dit is een conservatieve schatting, omdat slechts gerekend is met een hele kleine groep deelnemers dat een grote verschuiving maakt in de frequentie van eenzame gevoelens. De resultaten laten zien dat een grotere groep deelnemers ook minder eenzame gevoelens heeft dankzij Brabantse Boules, maar doordat deze verschuiving van frequentie minder groot is, zijn deze niet zichtbaar geworden. Daar staat tegenover dat de tweede meting minder betrouwbaar is doordat 38 respondenten meededen en slechts 5 mensen uit de impactgroep zijn meegenomen. Het is mogelijk dat vooral diegene die effect hebben ondervonden, eerder meededen aan het onderzoek.

Tabel 8. Berekening toegevoegd levensgeluk door minder eenzaamheid

	Uitkomstmaten
Aantal deelnemers Brabantse Boules	300
Deel met eenzame gevoelens die gereduceerd zijn door het project	15%
Percentage dat verschuift van 'af en toe' naar 'wel eens een keer' eenzaam (300 * 15% * 10% = 4,5 personen)	10%
Toename levensgeluk per persoon door verschuiving (0-10)	0,44
Samenhang levensgeluk en inkomen per punt levensgeluk (0-10)	€ 20.200
Waarde van toegevoegd levensgeluk door minder vaak eenzame gevoelens (4,5 personen * 0,44 toename levensgeluk * 20.200 euro)	€ 40.000

² In de methode werd duidelijk dat zwaardere vormen van eenzaamheid nog veel grotere effecten heeft op levensgeluk. Om overschatting te voorkomen kiezen we hier voor de laagste effect coëfficiënt.

4 CONCLUSIE

- ▶ Het programma “Brabantse Boules” had als centraal doel het bevorderen van sociale contacten in de lokale Brabantse wijken en het opbouwen van (nieuwe) vriendschappen, waardoor deelnemers aan het programma zich minder eenzaam gaan voelen. Via wijktoernooien ontmoetten de deelnemers elkaar tijdens wedstrijdje jeu de boules. Hierdoor konden deelnemers nieuwe contacten leggen en trachtte organisator More2Win deze duurzaam te borgen in de wijken van Brabantse steden.
- ▶ Bijna een derde van de deelnemers had te maken met gevoelens van eenzaamheid. Daarmee kunnen we concluderen dat het More2Win is gelukt om veel mensen uit de doelgroep aan te spreken met Brabantse Boules. Verder laten de resultaten zien dat respondenten met een indicatie van eenzaamheid of ernstig eenzaamheid, vaker aangeven dat ze zich de afgelopen maand minder eenzaam hebben gevoeld en dat Brabantse Boules daar (mede) een rol in heeft gehad. Doorvertaald naar alle 300 deelnemers zouden we kunnen stellen dat Brabantse Boules bij 44 deelnemers (15%) met eenzaamheid een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het terugdringen van hun eenzaamheid.
- ▶ Uit de stellingenvragen over het mechanisme dat zorgt voor minder eenzaamheid blijkt dat diegene die minder eenzaam is geworden vaker aangeeft meer mensen (in de buurt en uit andere culturen) te hebben leren kennen (waarmee ze goed kunnen opschieten). Verder geven deze deelnemers veel vaker aan dat ze meer zelfvertrouwen hebben gekregen om nieuwe contacten aan te gaan. Voor meer dan een derde van de doelgroep was dit het geval. Gemiddeld genomen geven niet-eenzame deelnemers aan dat ze 6,4 nieuwe contacten hebben opgedaan tijdens Brabantse Boules. Voor de impactgroep die minder eenzaam is geworden ligt dit met gemiddeld 10 nieuwe contacten aanmerkelijk hoger.
- ▶ Uit de tweede meting, zestien weken later, blijkt dat een kwart van de deelnemers (n=10) door Brabantse Boules lid is geworden van een jeu de boules of petanque vereniging. Gemiddeld hebben alle deelnemers 14 keer boules of petanque gespeeld. Voor diegene die minder eenzaam is geworden ligt dit op 16 keer (gemiddeld 1x per week). Tien procent heeft het spel helemaal niet meer beoefend en veertien deelnemers meer dan 19 keer.
- ▶ Uit de tweede meting blijkt verder dat men gemiddeld meer dan de helft van de mensen die ze hebben leren kennen tijdens de wijktoernooien na afloop nog heeft gezien. Met gemiddeld bijna 3 mensen is gemiddeld 4 keer afgesproken (in de tussenliggende 16 weken). Daarmee zijn in de eerste vier maanden na Brabantse Boules nog zo'n 130 nieuwe contacten en 500 extra contactmomenten gerealiseerd bij de impactgroep en bijna 3.000 bij de rest van de deelnemers. Verder bleek dat ongeveer 10% een positieve verschuiving

heeft gemaakt in de frequentie-categorieën (hoe vaak) van eenzaamheid. Een belangrijke opmerking hierbij is dat de tweede meting 38 respondenten had en daarmee vooral een indicatie zijn van de lange termijn effecten.

- ▶ Om het belang van deze nieuwe contacten en contactmomenten te kunnen duiden wordt de maatschappelijke waarde van de uitkomsten op twee manieren berekend. In de eerste methode wordt gekeken naar de waarde en betekenis dat sociaal contact heeft op onze gezondheid, als in het ontbreken van ziekten. Hieruit blijkt dat de naar schatting 130 nieuwe contacten bijdragen aan 0,8 gezonde levensjaren bij alle deelnemers samen (0,02 QALY per persoon). Omdat gezondheid een groot maatschappelijk goed is en bijdraagt aan onze kwaliteit van leven is het gebruikelijk de waarde van deze gezondheidstoename te waarderen tegen ongeveer 39.000 euro.
- ▶ In de tweede methode wordt breder gekeken naar het effect op ons welzijn en levensgeluk. De positieve verschuiving van frequentie-categorieën betekent dat we kunnen schatten dat Brabantse Boules leidde tot een toename van 0,44 punten op de levensgelukschaal. Deze toename van levensgeluk blijkt uit eerder onderzoek in financiële termen 8.900 euro per persoon waard te zijn omdat het vergeleken wordt met eenzelfde stijging dat inkomen zou realiseren. Door het project Brabantse Boules is daarmee zo'n 40.000 euro aan impact gerealiseerd op het gebied van welzijn en levensgeluk.
- ▶ Beide methoden kunnen niet bij elkaar opgeteld worden omdat ze elkaar gedeeltelijk overlappen. Gezondheid is namelijk een belangrijke component van welzijn en geluk. De uitkomsten van dit onderzoek laten zien dat Brabantse Boules goed in staat is om de juiste doelgroep aan te spreken, bijdraagt aan nieuwe contacten en mogelijk vriendschappen, minder eenzaamheid wordt ervaren, meer mensen lid worden en dat dit effect zestien weken later nog aanwijsbaar is. De waarde voor de maatschappij komt vooral doordat een relatief kleine groep deelnemers hele belangrijke contacten opdoet. De waarde hiervan schatten we conservatief in rond de 39.000 en 40.000 euro.
- ▶ Het is niet ondenkbaar dat naast deze impact op eenzaamheid Brabantse Boules nog meer waarde voor de samenleving oplevert. Het project heeft in 31 wijktoernooien 300 mensen bij elkaar gebracht, 10% van de deelnemers is lid geworden van een vereniging en na afloop spreken deelnemers zonder eenzaamheid nog eens bijna 3.000 keer met elkaar af met de nieuwe contacten die ze hebben opgedaan.

LITERATUUR

- ▶ CBS. (2022). Vooral jongeren emotioneel eenzaam in 2021. Opgevraagd via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/39/vooral-jongeren-emotioneel-eeenzaam-in-2021>
- ▶ Chekroud, S. R., Gueorguieva, R., Zheutlin, A. B., Paulus, M., Krumholz, H. M., Krystal, J. H., & Chekroud, A. M. (2018). Association between physical exercise and mental health in 1.2 million individuals in the USA between 2011 and 2015: A cross-sectional study. *The Lancet. Psychiatry*, 5(9), 739–746. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(18\)30227-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(18)30227-X).
- ▶ De Jong Gierveld, J., Van Tilburg, T. The De Jong Gierveld short scales for emotional and social loneliness: tested on data from 7 countries in the UN generations and gender surveys. *Eur J Ageing* 7, 121–130 (2010). <https://doi.org/10.1007/s10433-010-0144-6>.
- ▶ Engel, L., Lee, Y. Y., Le, L. K. D., Lal, A., & Mihalopoulos, C. (2021). Reducing loneliness to prevent depression in older adults in Australia: A modelled cost-effectiveness analysis. *Mental Health & Prevention*, 24, 200212.
- ▶ Fujiwara, D. (2013). A General Method for Valuing Non-Market Goods Using A General Method for Valuing Non-Market Goods Using. (CEP Discussion Paper No. 1233).
- ▶ Gezondheidsraad. (2017). *Beweegrichtlijnen 2017*. <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2017/08/22/beweegrichtlijn-en-2017>.
- ▶ Koopmans, C., Heyma, A., Hof, B., Imandt, M., Kok, L., & Pomp, M. (2016). *Werkwijzer voor kosten-batenanalyse in het sociaal domein*. SEO. <https://www.mkba-informatie.nl/mkba-voor-gevorderden/richtlijnen/werkwijzer-voor-kosten-batenanalyses-het-sociale-domein/>.
- ▶ Masi, C. M., Hawkey, L. C., Chen, H. Y., & Cacioppo, J. T. (2010). A Meta-Analysis of Interventions to Reduce Loneliness. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1088868310377394>
- ▶ Mallender J., Pritchard C., Tierney R., et al. (2015). Independence and mental wellbeing (including social and emotional wellbeing) for older people. <https://www.nice.org.uk/guidance/NG32/documents/older-people-independence-and-mental-wellbeing-health-economic-analysis2>.

- ▶ Onrust, S., Smit, F., Willemse, G., Bout, J. van den, & Cuijpers, P. (2008). Costutility of a visiting service for older widowed individuals: Randomised trial. *BMC Health Services Research*, 8(1), 128. <https://doi.org/10.1186/1472-6963-8-128>
- ▶ Peytrignet, S., Garforth-Bles, S. & Keohane, K. (2020). Loneliness monetisation report: Analysis for the Department for Digital, Culture, Media & Sport. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/963077/Loneliness_monetisation_report_V2.pdf
- ▶ Pels, F., & Kleinert, J. (2016). Loneliness and physical activity: A systematic review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 9, 1–30. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2016.1177849>.
- ▶ Pomp, M. (2010). Een beter Nederland: de gouden eieren van de gezondheidszorg. Amsterdam: Balans.
- ▶ Raad voor de Volksgezondheid en Zorg. (2006). Zinnige en Duurzame Zorg. Zoetermeer: RVZ.
- ▶ Schoemaker, J. & Naberink, T. (2022). Impact Routes sport en bewegen: Onderbouwing voor het meten en waarderen van maatschappelijke effecten van projecten op het gebied van sport en bewegen. https://www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/kennisbank/publicaties/?impact-routes-sport-en-bewegen&kb_id=26543.
- ▶ Taube, E., Kristensson, J., Midlöv, P., Holst, G., & Jakobsson, U. (2013). Loneliness among older people: Results from the Swedish national study on aging and care–Blekinge. *Open Geriatric Medicine Journal*, 6(1), 1-10
- ▶ Zorginstituut Nederland. (2019). Richtlijn Voor Het Uitvoeren Van Economische Evaluaties in de Gezondheidszorg. Opgevraagd via: www.zorginstituutnederland.nl

BIJLAGE A.

Publieke organisaties zijn erop gericht om onze welvaart te vergroten. Daarbij gaat welvaart verder dan economische groei of financiële uitkomsten. Het is de totale kwaliteit van leven of levensgeluk die mensen ervaren. Sinds 2018 maakt het CBS daarom in opdracht van de regering de Brede Welvaartsmonitor waarin ook wordt gekeken naar zowel de economische als de ecologische en sociaal-maatschappelijke aspecten van welvaart. Beleidsbeslissingen worden ook steeds vaker langs deze brede welvaartslat gelegd. In welke mate dragen publieke voorzieningen bij aan onze welvaart? Wat doet het gekozen beleid met het levensgeluk van mensen? Deze inzichten hierin helpen ons om betere keuzes te maken ten aanzien van schaarse middelen om zodoende te zorgen voor een betere samenleving.

Omdat levensgeluk het ultieme doel is van publieke organisaties en individuen, is het mogelijk om de bijdrage van verschillende aspecten tegen elkaar af te wegen en de relatieve waarde te berekenen. Dit wordt de Income Compensation Variation Approach (ICVA) genoemd maar is in de literatuur ook wel bekend als Wellbeing Valuation Approach (WVA) en shadow pricing.

Basaal komt de aanpak op het volgende neer: we stellen (met onderzoek) vast dat bijvoorbeeld 1.000 euro aan extra inkomen zorgt voor een stijging van het levensgeluk met bijvoorbeeld 0,8 punten op een schaal van 1 tot 10 bij een representatieve steekproef van de hele bevolking. Dit noemen we dan het inkomenseffect. Daarna moeten we vaststellen wat het effect is van eenzaamheid op dezelfde schaal en bij dezelfde bevolking. Dan kunnen deze met elkaar vergeleken worden om de maatschappelijke waarde van het effect van eenzaamheid vast te stellen. Belangrijk om op te merken is dat dit bedrag geen bereidheid tot betalen betekent en dat dit alleen een vergelijking betreft tussen het inkomenseffect en eenzaamheidseffect. De crux van deze methode is het vaststellen van een causaal verband tussen inkomsten en levensgeluk en het causale verband tussen deelname aan sport en bewegen en levensgeluk. Experimentele studies waarbij mensen willekeurig in groepen worden ingedeeld ontbreken en daarom worden er methodologische technieken uit de kast gehaald om het causale effect van beide goed te kunnen schatten.

De ICVA formule dat gebruikt is voor deze studie is als volgt:

$$CS = e^{\left[\frac{-g'Q}{f'M} + \ln(M^0)\right]} - M^0$$

Daarbij is CS de uitkomstwaarde (Compensating Surplus), M is het gemiddelde huishoudinkomen in Nederland (€25.800), $g'Q$ is het effect van eenzaamheid op levensgeluk (0,44) en $f'M$ het effect van jaarlijks inkomen op levensgeluk (1,1). Voor meer informatie zie studie Fujiwara (2013).

BIJLAGE B.

Vragenlijst eerste meting

1. Wat is uw leeftijd?
2. Wat is uw woonplaats?
3. Wat is uw geslacht?
4. Wat is uw burgerlijke staat?
 - Getrouwd of in een relatie
 - Weduwe en niet in een relatie
 - Alleenstaand
5. Hoeveel avonden bent u op het wijktoernooi aanwezig geweest?
 - 1 avond
 - 2 avonden
 - 3 avonden
 - 4 avonden
6. Hoeveel **nieuwe** mensen heeft u ongeveer leren kennen tijdens het wijktoernooi? *Dit mag een benadering zijn*
7. Zou je willen blijven boulen/petanque spelen bij een vereniging?
 - Ja
 - Nee
 - Weet ik nog niet
 - Ik ben al lid bij een vereniging peel óf met een vast groepje en wil geen lid worden

8. Kruis aan wat voor jou van toepassing is. **Door de Brabantse Boules...**

...heb ik meer zelfvertrouwen om (nieuwe) sociale contacten aan te gaan	Ja	Misschien	Nee
...heb ik nieuwe mensen leren kennen waar ik goed mee kan opschieten	Ja	Misschien	Nee
...ken ik meer mensen in de buurt	Ja	Misschien	Nee
...heb ik vaker contact met buurtgenoten	Ja	Misschien	Nee
...heb ik mensen uit andere culturen leren kennen	Ja	Misschien	Nee

9. Kruis aan wat voor jou van toepassing is.

Ik mis mensen om me heen	Ja	Misschien	Nee
Er zijn voldoende mensen met wie ik me nauw verbonden voel	Ja	Misschien	Nee
Ik heb mij vorig jaar best wel eenzaam gevoeld	Ja	Misschien	Nee
Ik heb mij de afgelopen maand minder eenzaam gevoeld dan ik mij vorig jaar voelde	Ja	Misschien	Nee

Ik voelde mij afgelopen maand minder eenzaam (mede) door het 'Brabantse Boules'	Ja	Misschien	Nee
Ik heb nieuwe vrienden gemaakt tijdens 'Brabantse Boules'	Ja	Misschien	Nee

10. Hoe vaak voelt u zich momenteel eenzaam?

- a. Nooit
- b. Bijna nooit
- c. Af en toe
- d. Geregeld
- e. Altijd

11. Wat vond u van de 'Brabantse Boules'?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

12. Mogen wij jou in september eenmalig nog wat vragen stellen voor dit onderzoek?

Laat dan je gegevens achter zodat we contact kunnen opnemen.

Uw gegevens blijven anoniem en worden na afloop van het onderzoek vernietigd.

Naam _____

E-mail _____

Telefoonnummer _____

BIJLAGE C.

Vragenlijst tweede meting

1. Bent u lid geworden van een Boules of Petanque vereniging door Brabantse Boules?
 - a. Ja
 - b. Nee
 - c. Ik was al lid bij een vereniging
2. Hoe vaak hebt u na afloop van Brabantse Boules, Boules/petanque gespeeld?
3. Op welke manier heeft u voornamelijk Boules gespeeld? (als, #2 is groter dan 0)
 - a. Vereniging
 - b. Met vast groepje in de buurt
 - c. Met vast groepje buiten de buurt
 - d. Anders, ...
4. Hoeveel van de mensen die u tijdens Brabantse Boules hebt leren kennen, heeft u nog gezien (bijv. op straat of in het voorbijgaan) na afloop?
5. Hoeveel van de mensen die u tijdens Brabantse Boules hebt leren kennen, heeft u na afloop mee afgesproken?
6. Hoeveel keer (over meerdere dagen) heeft u tot nu toe doorgebracht met iemand die u tijdens Brabantse Boules hebt leren kennen? (als #5 groter is dan 0)
 - a. 1 keer
 - b. 2 keer
 - c. 3 keer
 - d. 4 keer
 - e. ... tot 10 keer (of vaker)
7. Ik voelde mij afgelopen maanden na het toernooi minder eenzaam (mede) door deelname aan Brabantse Boules
 - a. Ja
 - b. Nee
 - c. Misschien
8. Ik mis momenteel mensen om me heen
 - a. Ja
 - b. Nee
 - c. Misschien
9. Er zijn voldoende mensen met wie ik me momenteel nauw verbonden voel
 - a. Ja
 - b. Nee
 - c. Misschien
10. Hoe vaak voelt u zich momenteel eenzaam?
 - a. Nooit
 - b. Bijna nooit
 - c. Af en toe
 - d. Geregeld
 - e. Altijd
11. Hoe vaak voelde u zich vóór Brabantse Boules eenzaam?
 - a. Nooit
 - b. Bijna nooit
 - c. Af en toe
 - d. Geregeld
 - e. Altijd
12. Door Brabantse Boules heb ik meer zelfvertrouwen om (nieuwe) sociale contacten aan te gaan
13. Door Brabantse Boules heb ik meer vertrouwen in mijn eigen kunnen
14. Het rouleren van speelpartners hielp om nieuwe mensen te leren kennen

**OPEN UP
NEW HAN UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES
HORIZONS.**